

**217. Bijbelstudie over
DE UITTOCHT UIT EGYPTE
ISRAEL KMOPO FU EGIPTI
Y'TZIAT MITZ'RAYIM
יציאת מצרים**

Deel 1: De voorbereidingen

De Uittocht uit Egypte is één van de meest bekende verhalen uit de Bijbel, maar het is ook een gebeurtenis waarover de meningen het meest uiteenlopen, juist omdat het zo cruciaal is voor het juiste begrip van andere belangrijke gebeurtenissen, die hierop gebaseerd zijn. Zo is er een verschil van mening of het pesachlam in de avondschemering bij het begin of bij het einde van de 14^e Nisan werd geslacht, of de uittocht in de nacht van de 14^e of van de 15^e Nisan heeft plaatsgevonden en of de Israëlieten in de Golf van Suez of in de Golf van Aqaba door door de Rode Zee zijn getrokken. Op al deze en nog vele andere vragen zal ik met de inzichten die de Eeuwige mij heeft aangereikt alsook aan de hand van de Hebreeuwse grondtekst en historische bronnen proberen, antwoorden te vinden. Tenzij anders vermeld maak ik in deze studiereeks gebruik van de Tanach, de Joodse versie van de NBV, met de Hebreeuwse namen en termen echter in de internationale spelling.

Moshe en Aharon voor de laatste keer bij de farao op de 13^e Nisan

Het verhaal van de uittocht begint in feite al op de 13^e Nisan met de aankondiging van de tiende plaag bij het laatste bezoek van Moshe [Mozes] en Aharon [Aäron] aan de farao: *“Toen ontbood de farao Moshe en zei: Ga de Eeuwige dan maar vereren, jullie kinderen mogen mee, maar jullie schapen, geiten en runderen moeten jullie hier laten. Moshe antwoordde: Zelfs al zou u ons offerdieren ter beschikking stellen, dan nog moet ons eigen vee mee - geen enkel dier mag er achterblijven. Want we moeten de Eeuwige, onze G'd, een offer brengen van dieren uit onze eigen kudden, en pas als we op de plaats van bestemming zijn, weten we waarmee we Hem moeten vereren. Maar de Eeuwige zorgde ervoor dat de farao hardnekkig bleef weigeren hen te laten gaan. Uit mijn ogen! beval hij. En waag het niet u nog eens te laten zien. Als u hier nog eens verschijnt, wordt dat uw dood! Zoals u wilt, antwoordde Moshe, Ik zal u niet nog eens onder ogen komen! [...] Toen zei Moshe tegen de farao: Dit zegt de Eeuwige: Tegen middernacht zal Ik rondgaan door Egypte, en dan zullen alle eerstgeborenen in het land sterven, van de eerstgeborene van de farao, zijn troonopvolger, tot de eerstgeborene van de slavin die de handmolen bedient, en ook al het eerstgeborene vee. Overal in Egypte zal luid gejammerd worden, zo luid als men nog nooit heeft gehoord en ook nooit meer horen zal. Maar van de Israëlieten zal niemand een haar gekrenkt worden, en ook hun vee zal niets overkomen. Dat zal u doen beseffen dat de Eeuwige onderscheid maakt tussen Egypte en Israël. Al deze hovelingen hier zullen naar mij toe komen en mij op de knieën smeken om dit land te verlaten en mijn hele volk mee te nemen. En dat zal ik doen ook! Hierop verliet Moshe woedend het paleis!”* (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus] 10:24-29 en 11:4-8). **Surinaams:** *“Dan Farao seni kari Moses. A taigi en taki: Un kan go dini Masra, un kan tyari den pikin fu unu go tu. Soso den skapu, den krabita nanga den kaw fu unu mus tan na baka. Moses piki en taki: Yu no mus meki wi tyari meti wawan gwe di wi kan srakti leki ofrandi noso bron leki ofrandi gi Masra, wi Gado. Den meti fu wi mus fu go nanga wi tu. No wan kawfutu no e tan na baka. Wi mus teki wi eigi meti fu dini Masra, wi Gado, bika wi no sabi sortu meti wi o abi fu tyari leki ofrandi gi Masra te leki wi doro drape. Ma Masra ben meki Farao tranga en ati fu no meki den gwe. Ne Farao taigi en taki: Kmoto na mi tapu! Sorgu taki mi no si yu fesi moro! Bika a dei di mi si yu baka, yu o dede! Moses piki en taki: Yu abi leti. Yu no sa si mi moro! [...] Dan Moses taki: Na so Masra taki: Mindrineti Mi o psa na ini Egipti. Dan ibri fosi manpikin ini a kondre Egipti o dede. Bigin na a fosi manpikin fu Farao di ben o teki a presi fu en p'pa tapu a kownusturu, go miti a fosi manpikin fu a umasrafu di e drai a miri nanga en anu. Ala fosi pikin fu den meti o dede tu. Ini heri Egipti sma*

sa bari krei. Noiti bifo sma ben bari krei so ini Egipti èn noiti moro a sa psa baka. Ma noiti no sa psa nanga den Israelitisma. No wan dagu srefi no sa bari gi den, noso den meti fu den. Dan so un sa sabi taki Masra e prati den sma fu Israel fu den sma fu Egipti. Ala den knekti fu yu sa kon na mi. Den sa boigi gi mi èn taigi mi taki: Yu kan go! Yu nanga yu pipel di e waka na yu baka. Dan mi sa go! Dan nanga bigi atibron Moses waka gwe fu Farao!”

Het afzonderen van het pesachlam van de 10e tot de 14e Nisan

Dertien dagen eerder maakte de Eeuwige aan Moshe [Mozes] en Aharon [Aäron] bekend, dat de maand van de uittocht, אֲבִיב Aviv, die tegenwoordig beter bekend is onder de naam נִיסַן Nisan, voortaan de eerste maand van het jaar zal zijn, en Hij gaf hen de opdracht om de dieren voor het pesachoffer vanaf de 10^e tot aan de 14e Nisan apart zetten: “De Eeuwige zei tegen Moshe [Mozes] en Aharon [Aäron], nog in Egypte: Voortaan moet deze maand bij jullie de eerste maand van het jaar zijn. Zeg tegen de hele gemeenschap van Israël: Op de tiende van deze maand moet elke familie een lam of een bokje uitkiezen, elk gezin één. Gezinnen die te klein zijn om een heel dier te eten, nemen er samen met hun naaste buren een, rekening houdend met het aantal personen en met wat ieder nodig heeft. Het mag het jong van een schaap zijn of het jong van een geit, als het maar een mannelijk dier van één jaar oud is zonder enig gebrek. Houd dat apart tot de veertiende van deze maand; die dag moet de voltallige gemeenschap van Israël de dieren in de avondschemer slachten!” (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus] 12:1-6). **Surinaams:** “Masra taigi Moses nanga Aaron ini Egipti taki: Bigin fu now a mun disi sa de a fosi mun fu a yari gi unu. Taigi ala sma fu Israel taki: Tapu a di fu tin dei fu a mun disi, ala mansma fu ibri famiri mus teki wan skapu noso wan krabita gi en oso. Efu a meti furu tumsi gi den sma fu wan oso, den kan nyan en makandra nanga sma fu wan tra oso. Ma den mus sorgu taki ala sma kisi nofo. A skapu noso a krabita di den o teki mus de wan manwan fu wan yari. Noti no mus mankeri en. Den mus poti en aparti te leki a di fu tin-na-fo dei fu a mun disi. Dan a heri folku fu Israel mus srakti den meti te son e saka!”

De Israëlieten moesten de offerdieren tot de 14^e Aviv apart houden, dus niet tot en met, maar tot het aanbreken van de 14^e Aviv en niet later. Het hier gebruikte Hebreeuwse woord voor ‘tot’, לַד ad, betekent namelijk niet ‘tot en met’, maar ‘tot aan’. Bijzonder duidelijk komt dit naar voren in בְּרֵאשִׁית B'reshit [Genesis] 8:5 in de Joodse Dasberg-vertaling. Daar lezen wij, nadat de Ark aan het einde van de zondvloed op het Ararat-gebergte tot rust gekomen was: “Meer en meer nam het water af tot de tiende maand en op de eerste van de tiende maand werden de toppen van de bergen zichtbaar.” **Surinaams:** “A watra ben e tan hari gwe safrisafri te leki a di fu tin mun. Tapu a fosi dei fu a di fun tin mun den moro hei pisi fu den bergi ben de fu si.” Hier staat dus niet “tot en met de tiende maand”, maar “tot de tiende maand”, ofwel “tot aan de tiende maand”, d.w.z. “tot het begin van de tiende maand”. En dat blijkt ook duidelijk uit de vermelding, dat de bergtoppen op de eerste van de tiende maand zichtbaar werden.

Een ander voorbeeld vinden we in וַיִּקְרָא Vayiq'ra [Leviticus] 19:6, waar over het eten van het vredeoffer gezegd wordt: “Het zal gegeten worden op de dag dat gij het offert, en op de volgende dag, maar wat tot de derde dag overblijft, zal met vuur verbrand worden.” **Surinaams:** “Un sa nyan en tapu a dei di un tyari en leki ofrandi, nanga a tra dei fu en. Ma san tan kon miti a di fu dri dei, un sa bron nanga faya.” Ook hier betekent לַד ad ofwel ‘tot’ niet ‘tot en met’, maar ‘tot aan’. Dat wil dus zeggen, dat er vanaf het begin van de derde dag niets meer van gegeten mocht worden, hetgeen in vers 7 wordt benadrukt: “Indien het dan toch op de derde dag gegeten wordt, zal het iets verfoeilijks wezen, het zal niet welgevallig zijn!” (NBG-vertaling). **Surinaams:** “Efu un nyan en tapu a di fu dri dei, Gado no sa abi prisiri nanga a ofrandi dati. A sa de wan groskin sani!”

Als er in שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus] 12:6 dus duidelijk gezegd wordt, dat het offerdier tot de veertiende van de eerste maand apart gehouden moest worden, dan betekent het woord לַד ad ook in dit geval niet ‘tot en met’, maar ‘tot aan’, dus tot de avondschemering aan het begin van de veertiende, want een dag begint en eindigt volgens de Bijbel altijd bij zonsondergang en niet om 24.00 / 00.00 uur zoals tegenwoordig gebruikelijk is. Daarom staat in de Willibrordvertaling op correcte wijze: “U moet de dieren vasthouden tot aan de veertiende van de maand!”

Het slachten van het pesachlam aan het begin van de 14^e Nisan

Let nu goed op de tweede helft van vers 6: *“Die dag moet de voltallige gemeenschap van Israël de dieren in de avondschemer slachten!”* (שמורת Sh'mot [Exodus] 12:6). NBG: *“Dan zal de gehele vergadering der gemeente van Israël het slachten in de avondschemering!”* Willibrordvertaling: *“Dan moet heel de verzamelde gemeenschap van Israel ze slachten in de avondschemering!”* Lutherse Vertaling: *“En de ganse vergadering der gemeente van Israël zal het slachten tussen de twee avonden!”* Statenvertaling: *“En de ganse gemeente der vergadering van Israël zal het slachten tussen twee avonden!”* **Surinaams:** *“Dan a heri folku fu Israel mus srakti den meti te son e saka!”*

De eerste drie vertalingen kozen voor de term ‘avondschemer’ ofwel ‘avondschemering’ om daarmee het tijdstip van het slachten weer te geven, maar de Lutherse en de Statenvertaling kozen voor ‘tussen de twee avonden’ en slaan daarmee de spijker op zijn kop. Deze op het eerste gezicht vreemde term is namelijk de letterlijke vertaling van בין הערבים bein ha'arbayim, hetgeen in de in de Hebreeuwse grondtekst staat, maar toch wel een verdere uitleg vraagt. Men zou namelijk kunnen denken, dat met ‘tussen de beide avonden’ een periode van 24 uur bedoeld zou kunnen zijn, maar in de Bijbel wordt daar toch wel iets anders mee bedoeld. Zoals ik reeds eerder heb vermeld, begint een dag volgens de Tora bij het vallen van de avond en hij eindigt ook weer bij het vallen van de avond. Met de Hebreeuwse term בין הערבים bein ha'arbayim [tussen de beide avonden] is derhalve de korte periode tussen de avond van de vorige dag en de avond van de volgende dag bedoeld in dit geval de overgang van de 13^e naar de 14^e Nisan. Het woord ‘avondschemering’ lijkt mij daarom de meest correcte definitie van de tijdspanne tussen zonsondergang en het donker van de nacht.

Zelfs het officiële woordenboek Hebreeuws-Nederlands van Jitschak Pimentel, gedrukt in Jeruzalem, vertaalt בין הערבים bein ha'arbayim met ‘tijdens de schemering’, en dat is ergens ook wel logisch als men bedenkt dat daarin het woord ערבב ir'bev schuilt, hetgeen ‘vermengen’ betekent. Dat is het werkwoord van ערוב eruv [vermenging], waarvan weer het woord ערב erev [avond] is afgeleid en dat klopt ook wel, want de avond is immers een vermenging van licht en duisternis. De offerdieren werden derhalve niet omstreeks 3 uur in de namiddag geslacht, zoals de Talmud en andere rabbijnse geschriften beweren, maar in de avond, bij zonsondergang. Deze conclusie zien wij in de Tora bevestigd: *“Gij zult het Pesach niet mogen slachten in een der steden, die de Eeuwige, uw G'd, u geven zal. Maar op de plaats (haMaqom) die de Eeuwige, uw G'd, verkiezen zal om Zijn naam daar te doen wonen, zult gij het Pesach slachten, tegen de avond (בערב ba'erev), als de zon ondergaat (בוֹא הַשֶּׁמֶשׁ bo haShemesh), op het tijdstip van uw uittocht uit Egypte.”* (דברים D'varim [Deuteronomium] 16:5-6, NBG).

Surinaams: *“Un no sa srakti a Paska-ofrandi na ini wan fu den foto di Masra, un Gado, o gi unu. Ma un sa srakti en na a presi di Masra, un Gado, sa sori unu taki na drape A wani taki un mus memre En nen. Drape un sa srakti en. Un sa srakti en te neti e fadon, te a son e go na ondro. Dati na a yuru di un ben kmoto na ini Egipiti.”* Dat met dit tijdstip de avondschemering wordt bedoeld, lijkt mij duidelijk, want de uittocht uit Egypte vond natuurlijk niet tegelijkertijd plaats met het slachten van de schapen, maar 24 uur later. In elk geval bewijst deze tekst, dat de offerdieren bij het vallen van de avond aan het begin en niet aan het einde van de 14^e Nisan geslacht werden, en zeker niet bij daglicht om 3 uur in de namiddag, want dan is er nog lang geen sprake van een zonsondergang. Bovendien waren de Israëlieten rond die tijd nog druk aan het werk onder strenge toezicht. Zij waren immers nog steeds slaven! - *“Toen riep Moshe de oudsten van Israël bij elkaar. Elke familie moet een lam of een bokje kiezen, zei hij, en dat moet worden geslacht als pesachoffer!”* (שמורת Sh'mot [Exodus] 12:21). **Surinaams:** *“Dan Moses seni kari ala den fesiman fu Israel. A taigi den taki: Un gwe go teki skapu nanga krabita kon gi un famiri fu un srakti gi a Paska!”*

Het strijken van het bloed aan de deurposten op de avond van de 14^e Nisan

Vervolgens gaf de Eeuwige aan Moshe een merkwaardige instructie wat de Israëlieten daarna moesten doen met het bloed van de pesachoffers: *“Het bloed moeten jullie bij elk huis waarin*

een dier gegeten wordt, aan de beide deurposten en aan de bovendorpel strijken!” (שמרת Sh'mot [Exodus] 12:7). **Surinaams:** “Ini ala oso pe a meti o nyan den sma mus teki fu a brudu fu a meti dan den lobi en gi den tu postu fu a doro nanga gi a postu tapusei fu a doro!”

Deze opdracht werd door Moshe aan de oudsten van Israël doorgegeven en nader toegelicht: “Laat ieder daarna een bos majoraan-takken (in andere vertalingen hysoptakken) nemen, die in de schaal met bloed dopen en het bloed aan de bovendorpel en aan de beide deurposten strijken. Ga dan tot de morgen de deur niet uit, want de Eeuwige zal door Egypte heen gaan om het te straffen. Maar ziet Hij bij een deur bloed aan de bovendorpel en aan de posten, dan zal Hij die deur voorbijgaan, Hij zal de doodsengel geen toestemming geven om uw huizen binnen te gaan en u te treffen. Dit voorschrift blijft voor u en uw kinderen voor altijd van kracht. Ook als u eenmaal in het land bent dat de Eeuwige u zal geven, zoals Hij heeft beloofd, moet u dit gebruik in ere houden. En als uw kinderen dan vragen: Wat betekent dit gebruik?, antwoord dan: Wij brengen de Eeuwige een pesachoffer omdat Hij de huizen van de Israëlieten voorbij is gegaan toen Hij de Egyptenaren strafte; ons heeft Hij gespaard!” (שמרת Sh'mot [Exodus] 12:22-27). **Surinaams:** “Baka dati un mus teki wan bosu hisopwiwiri. Un mus dopu en ini a skarki nanga a brudu, dan un e lobi en gi a postu tapusei fu a doro nanga den tu postu fu a doro. Dan no wan fu unu mus go na dorosei moro te a tamara mamanten. Bika Masra sa psa na ini Egipti fu strafu a kondre. Ma te Masra si a brudu na a postu tapusei fu a doro nanga den tu postu fu a doro, A sa psa a doro dati. A no sa meki a wan di o strafu kon ini un oso fu kiri unu tu. Un mus tan du den sani disi. Unu nanga den pikin fu unu. Un mus tan du a sani disi te un doro ini a kondre di Masra o gi unu, leki fa A ben pramisi. Te den pikin fu unu aksi un taki: Fu sanede wi e du a sani disi? Dan un mus piki den taki: Na wan Paska-ofrandi gi Masra. Bika di wi ben de na Egipti, Masra ben strafu den sma fu Egipti, ma A ben waka psa den oso fu den Israelitisma!” Let goed op wat er in vers 22 staat: “Ga dan tot de morgen de deur niet uit!” Groot Nieuws Bijbel: “Tot de volgende morgen moet iedereen in huis blijven!” Het Boek: “Daarna mag niemand het huis verlaten tot de morgen aanbreekt!”

De uittocht kon dus niet in dezelfde nacht plaatsvinden waarin het pesachmaal werd gegeten, want het was niemand toegestaan om die nacht zijn huis te verlaten en daarom bleven de Israëlieten tot aan de volgende morgen binnenshuis. Dit wordt bevestigd door het feit, dat alles wat er van het pesachlam overbleef, de volgende ochtend verbrand moest worden (vers 10).

Sha'ul [Paulus] schreef in dit verband over de gehoorzaamheid van Moshe: “Door zijn geloof liet hij het pesachfeest vieren, en de deurposten met bloed besprenkelen opdat de doodsengel hun eerstgeborenen geen haar zou krenken!” (לְבָרִים Iv'rim [Hebreeën] 11:28). Groot Nieuws Bijbel: “Door zijn geloof heeft hij het pesachfeest ingesteld en het bloed op de deur-posten laten aanbrengen, zodat de engel van de dood de eerstgeborenen van mens en dier bij de Israëlieten niet zou treffen!” **Surinaams:** “Fu di a ben e bribi, meki a nyan a paska. A srefi bribi meki tak' a nat'nati a doro nanga brudu fu meki a wan di ben mus kon kiri den fosiwan di gebore, no kiri den di fu Israel!”

Het eten van het pesachlam in de nacht van de 14^e Nisan

Ook over het tijdstip waarop het pesachlam gegeten werd is er verschil van mening. Volgens de heersende Joodse opvattingen werden de offerdieren tegen het einde van de 14^e Nisan geslacht en bij het begin van de 15^e Nisan gegeten, maar volgens de Tora vonden zowel het slachten alsook het eten plaats op de 14^e Nisan: “Rooster het vlees en eet het nog diezelfde nacht, met ongedesemd brood en bittere kruiden. Het dier mag niet halfgaar of gekookt worden gegeten, maar uitsluitend geroosterd, en in zijn geheel: met kop, poten en ingewanden. Zorg dat er de volgende morgen niets meer van over is. Mocht er toch iets overblijven, dan moet je dat verbranden. Zo moeten jullie het eten: met je gordel om, je sandalen aan en je staf in de hand, in grote haast. Dit is een maaltijd ter ere van de Eeuwige, het pesachmaal!” (שמרת Sh'mot [Exodus] 12:8-11). **Surinaams:** “A srefi neti dati den mus nyan a meti. Den mus losi en tapu wan faya dan den nyan en nanga brede di meki sondo dyesi èn nanga bita spesrei. A meti no mus lala èn den no mus bori ini watra tu. A meti mus losi tapu wan faya nanga a heri ede, den bowtu nanga a inibere. Noti fu en mus tan te tamara. San tan te tamara den mus bron. So den mus nyan en: Den mus nyan en es'esi nanga den susu na den futu, den wakatiki na den anu èn den mus weri krosi fu teki waka. Na wan Paska gi Masra!” Met diezelfde nacht wordt

dus de nacht van de 14e Nisan bedoeld, die met het slachten van de offerdieren bij het vallen van de avond begonnen was.

In de verzen 46 t/m 49 gaf de Eeuwige nog verdere voorschriften voor het pesachmaal aan Moshe en Aharon: *“Het maal moet worden gebruikt in het huis waarin het is klaargemaakt, je mag niets van het vlees buitenshuis brengen; de botten mag je niet breken. Ieder die tot de gemeenschap van Israël behoort, is verplicht dit maal te bereiden. Wil een vreemdeling die bij jullie woont het pesachmaal ter ere van de Eeuwige bereiden, dan mag dat pas nadat hij en al zijn mannelijke familieleden besneden zijn, want alleen dan kan hij op één lijn worden gesteld met een geboren Israëliet. Maar een onbesneden mag er niet aan deelnemen. Voor geboren Israëlieten en voor vreemdelingen geldt een en dezelfde regel!”* **Surinaams:** *“A paskanyanyan mus nyan ini a oso pe den meki en klari. Noti fu a meti mus go na dorosei. No wan bonyo fu en un mus broko. Ala den Israelitisma mus hori a fesa disi. Efu wan doroseisma di e tan na yu wani nyan a Paska fu Masra, dan en nanga ala mansma fu en oso mus besnei. Baka dati a kan nyan a Paska. Dan den sa si en leki wan sma fu Israel. Ma no wan sma di no besnei mus nyan fu a Paska. A srefi wèt sa de gi den sma di gebore leki sma fu Israel nanga gi doroseisma di e tan na un mindri!”*

Op grond van vers 48 trekken sommigen helaas de (volgens mij) verkeerde conclusie dat onbesneden gelovigen uit de volken niet mogen deelnemen aan de **huidige** viering van Pesach (waarbij dus het pesachlam ontbreekt). Deze genoemde bepaling uit de Tora had binnen die context echter slechts betrekking op het eten van het pesachlam door vreemdelingen die samen met de Israëlieten mochten vertrekken uit Egypte. In vers 48 staat alleen dat het de onbesnedenen verboden was om daaraan deel te nemen, maar het pesachlam wordt sinds de verwoesting van de tempel ook niet meer gegeten door de Joden die wel besneden zijn. De huidige seiderviering verwijst daarom alleen nog maar symbolisch naar het oorspronkelijke pesachmaal en daarom is er voor de gelovigen uit de volken geen enkele belemmering meer om aan deze symbolische viering van Pesach deel te nemen, mits zij besneden zijn van hart.

Als het pesachlam op de 14^e Nisan geslacht moest worden en nog in dezelfde nacht (de periode na het donker worden) gegeten moest worden, dan slaat dezelfde nacht ook op dezelfde datum, namelijk de 14^e Nisan, want als daar de 15^e Nisan mee bedoeld zou zijn, dan had er gestaan dat het de daarop volgende nacht gegeten moest worden.

Het doden van de eerstgeborenen op de 14^e Nisan om middernacht

De Eeuwige had het al aangekondigd: *“Ik zal die nacht rondgaan door Egypte, en Ik zal daar alle eerstgeborenen doden, zowel van de mensen als van het vee, en Ik zal alle Egyptische goden van hun voetstuk stoten, want Ik ben de Eeuwige. Maar jullie zal Ik voorbijgaan: aan het bloed zal Ik jullie huizen herkennen, en door dat merkteken zal de dodelijke plaag waarmee Ik Egypte straf, jullie niet treffen!”* (שמורת Sh'mot [Exodus] 12:12-13). **Surinaams:** *“Bika tide neti Mi o psa ini a kondre Egipti, dan Mi o kiri ala den fosi pikin fu libisma nanga meti. Mi Masra, o krutu ala den gado fu Egipti. A brudu na den ososkin na wan marki pe unu e libi. Te Mi si a brudu, Mi o psa. Dan so un no o fadon ini a hebi strafu nanga san Mi o strafu Egipti!”*

Moshe had de farao bij zijn laatste bezoek nog nadrukkelijk daarvoor gewaarschuwd. Hij zei: *“Dit zegt de Eeuwige: Tegen middernacht zal Ik rondgaan door Egypte, en dan zullen alle eerstgeborenen in het land sterven, van de eerstgeborene van de farao, zijn troonopvolger, tot de eerstgeborene van de slavin die de handmolen bedient, en ook al het eerstgeboren vee. Overal in Egypte zal luid gejammerd worden, zo luid als men nog nooit heeft gehoord en ook nooit meer horen zal. Maar van de Israëlieten zal niemand een haar gekrenkt worden, en ook hun vee zal niets overkomen!”* (שמורת Sh'mot [Exodus] 11:4-7). **Surinaams:** *“Na so Masra taki: Mindrineti Mi o psa na ini Egipti. Dan ibri fosi manpikin ini a kondre Egipti o dede. Bigin na a fosi manpikin fu Farao di ben o teki a presi fu en p'pa tapu a kownusturu, go miti a fosi manpikin fu a umasrafu di e drai a miri nanga en anu. Ala fosi pikin fu den meti o dede tu. Ini heri Egipti sma sa bari krei. Noiti bifo sma ben bari krei so ini Egipti èn noiti moro a sa psa baka. Ma noiti no sa psa nanga den Israelitisma!”*

En zo gebeurde het: *“Midden in de nacht doodde de Eeuwige alle eerstgeborenen in Egypte, van de eerstgeborene van de farao, zijn troonopvolger, tot de eerstgeborene van de gevangene, en ook al het eerstgeboren vee. De farao, zijn hovelingen en alle Egyptenaren schrokken die*

nacht wakker, en in heel Egypte klonk een luid gejammer, want er was geen huis waarin geen dode was!" (שמורת) Sh'mot [Exodus] 12:29-30). **Surinaams:** "Mindrineti Masra kiri ala fosi pikin na ini a kondre Egipiti. Bigin na a fosi manpikin fu Farao di ben o teki a presi fu en p'pa leki kownu, te go miti a fosi manpikin fu a strafuman di ben de na dungru-oso. A kiri ala den fosi pikin fu den meti tu. Farao, den knekti fu en nanga ala sma fu Egipiti ben opo a neti dati. Krei ben e bari ini Egipiti. Bika no wan oso no ben de pe wan sma no ben dede!"

De 10^e en laatste plaag was een directe aanval op de farao zelf, die door de Egyptenaren als een god vereerd werd en waarvan zij dachten dat hij een incarnatie was van o.a. Osiris, de schenker van het leven, maar nu bleek hij niet eens in staat te zijn om het leven van zijn eigen zoon te redden en machteloos te staan tegen de dood van alle eerstgeborenen in Egypte. Het was niet alleen erg pijnlijk voor hem om zijn eigen kind te verliezen, maar ook om daarmee zijn eigen goddelijke status te verliezen. Ook de positie van Osiris zelf werd door de dood van alle eerstgeborenen ernstig aangetast, want de Eeuwige zei immers in vers 12, dat Hij alle Egyptische goden van hun voetstuk zou stoten! Osiris was in de Egyptische mythologie de heerser over het dodenrijk en hij was het die bepaalde wie in het dodenrijk neerdaalde en wanneer, niemand anders! Volgens de Egyptische mythologie moest elke dode voor de troon van Osiris verschijnen. Hier zou zijn hart gewogen worden tegen de Veer van de Waarheid. Als de dode een goed leven had geleid, was het hart lichter en mocht hij van Osiris het hiernamaals betreden, maar als het hart door alle zonden zwaarder was dan de veer, werden het hart en de dode door een monster opgevreten. Thoth, de god van de maan en de magie, trad in de onderwereld op bij het wegen van het hart, noteerde het oordeel van Ma'at, de godin van de orde, en bracht de overledene tot bij Osiris. Osiris was het dus gewend om in het dodenrijk op de rechterstoel te zitten, maar nu bleek dat niet hij degene was, die het laatste woord over de dood had, maar de G'd van Israël! Dat was een onbeschrijflijke vernedering voor deze afgod.

Niet alleen Osiris, maar ook zijn vrouw Isis, de godin van het leven, werd door de 10^e plaag behoorlijk in verlegenheid gebracht. Isis komt op doodskisten tezamen met Nephtys voor, waar zij met uitgespreide vleugels de doden beschermt en hun levensadem schenkt. Bij de 10^e plaag bleek zij echter niet in staat te zijn om de eerstgeborenen te beschermen, noch om hen na hun dood nieuwe levensadem in te blazen. Met deze laatste plaag werd ook haar zoon Horus buiten spel gezet, want de opvolger van de farao was al naar het dodenrijk afgedaald nog voordat de oude farao overleden was, zodat het voor Horus op dat moment onmogelijk was om naar het lichaam van de volgende farao over te gaan. Door alle eerstgeborenen in het land Egypte te doden, van de kroonprins tot de oudste zoon van de geringste slaaf (hoofdstuk 11, vers 5) en de oudste zoon van de gevangene in de kerker (hoofdstuk 12, vers 29), liet de G'd van Israël zien dat alleen Hij de absolute controle had over leven en dood.

Toch roept dit ook vragen op. Waarom heeft de Eeuwige het toegelaten dat de engel des doods ook de eerstgeborenen van de slaven en de eerstgeborenen van de gevangenen heeft gedood? De medeslaven uit andere volken hebben de Israëlieten toch nooit verdrukt, want zij deelden immers hetzelfde lot. Dat ook hun oudste zonen op dezelfde manier stierven als die van hun Egyptische onderdrukkers lijkt daarom niet rechtvaardig, maar nog veel onbegrijpelijker lijkt de dood van de oudste zonen van de gevangenen in de kerker. Een kind van een gevangene stond in de sociale hiërarchie namelijk lager dan het kind van een slavin. Dit vereist nadere uitleg. Wel, Rashi geeft die uitleg door te stellen dat ook de slaven en de gevangenen net als de Egyptenaren afgodendienaars waren. Volgens Rashi was het doden van ook hun eerstgeborenen daarom noodzakelijk zodat zij niet achteraf konden zeggen dat zij door hun eigen goden gered werden om hun vernederingen te wreken en de Egyptenaren te straffen. Wij mogen nooit vergeten, dat achter alle afgoden gewoon demonen zitten, en die heeft de Eeuwige aangepakt en afgestraft! Aan alle afgoden in Egypte, dus niet alleen die van de Egyptenaren, maar ook die van de slaven en krijgsgevangenen uit andere volken, die zich in Egypte bevonden, had de Eeuwige Zijn strafgericht geïnfuseerd. Deze goden waren volkomen machteloos en niet in staat om de plagen af te wenden.

Nog voordat Moshe destijds naar Egypte terugkeerde om de vrijlating van zijn volk te eisen, gaf de Eeuwige aan hem al de opdracht, om tegen de farao te zeggen: "Zo zegt de Eeuwige: Israël is Mijn eerstgeboren zoon; daarom zeg Ik u: laat Mijn zoon gaan, opdat hij Mij diene; zoudt gij echter weigeren hem te laten gaan, dan zal Ik uw eerstgeboren zoon doden!" (שמורת) Sh'mot [Exodus] 4:22-23). **Surinaams:** "So Masra taki: Israel na Mi fosi manpikin. Dat' meki Mi

e taigi yu taki: Meki Mi manpikin go fu a kan dini Mi. Efu yu no wani fu a gwe, Mi sa kiri den fosi manpikin fu yu!" En dat gebeurde nadat de farao ook na negen plagen nog steeds hardnekkig bleef weigeren G'ds volk te laten gaan: "Tenslotte doodde Hij alle oudste zonen in heel Egypte. De stamhouders, op wie ieder zijn hoop had gevestigd!" (תהלים Tehilim [Psalmen] 105:36, Het Boek). **Surinaams:** "A kiri ala den fosi pikin di ben gebore ini a kondre fu den, den tranga fosi manpikin!" Als de farao Moshe's ernstige waarschuwing ter harte had genomen, dat de Eeuwige bij voortdurende weigering alle eerstgeborenen van Egypte zou doden, en Israël had losgelaten, dan zou niet alleen zijn eigen eerstgeboren zoon en troonopvolger, maar ook die van alle anderen gespaard zijn gebleven!

De farao liet Moshe en Aharon ontbieden in de nacht van de 14e Nisan

Toch nu was uitgekomen, wat de Eeuwige van tevoren aan Moshe had beloofd: "Ik zal de farao en Egypte met nog één plaag treffen, daarna zal hij jullie laten gaan. Hij zal jullie zelfs het land uit jagen, niemand uitgezonderd!" (שמורת Sh'mot [Exodus] 11:1). **Surinaams:** "Mi o strafu Farao nanga Egipti wan leisi ete. Baka dati a o meki un alamala gwe fu dyaso. Na yagi a o yagi un kmoto fu dyaso!" Let nu goed op de beide volgende verzen: "Die nacht nog ontbood de farao Moshe en Aharon. Ga onmiddellijk bij mijn volk weg, zei hij, u en alle Israëlieten! Ga de Eeuwige maar vereren, zoals u hebt gevraagd. Neem uw schapen, geiten en runderen mee, zoals u gevraagd hebt, en verdwij! Maar bid dan ook voor mij om zegen!" (שמורת Sh'mot [Exodus] 12:31-32). **Surinaams:** "A neti dati srefi Farao seni kari Moses nanga Aaron kon. A taigi den taki: Un meki unsrefi klari. Un nanga den Israelitisma kan kmoto gwe na mindri fu mi folk. Un gwe go dini Masra leki fa un taki. Un kan teki un skapu, un krabita nanga un kaw tu, leki fa un aksi dan un gwe. Ma un blesi mi tu!" Deze passage heeft velen op het dwaalspoor gebracht om te veronderstellen dat Moshe en Aharon daadwerkelijk nog in dezelfde nacht naar het paleis van de farao werden gebracht en dat deze van aangezicht tot aangezicht tegen hen gezegd zou hebben dat ze onmiddellijk samen met hun hele volk en vee uit zijn land moesten vertrekken, en volgens de officiële Joodse leer zouden ze dat dan ook inderdaad gedaan hebben. Maar zo staat het niet in de Bijbel!

Nadat de eerstgeborenen van Egypte door המַשְׁחִית haMash'chit [de vernietiger] gedood waren en men door het hele land de rouwklachten kon horen, had de farao Moshe en Aharon inderdaad ontboden, dat klopt wel, maar ze hebben daar blijkbaar geen gehoor aan gegeven, want ten eerste mochten zij evenals alle andere Israëlieten op bevel van de Eeuwige hun huis niet verlaten, en ten tweede had Moshe al bij zijn laatste bezoek tegen de farao gezegd, dat hij daar niet meer zal komen. Na de negende plaag snauwde de farao hem namelijk toe: "Verdwij! Ik wil je niet meer zien! Als je het waagt hier nog eens te komen, zal ik je doden! Inderdaad, wij zullen elkaar nooit meer zien! was het antwoord van Moshe!" (שמורת Sh'mot [Exodus] 10:28-29, Het Boek). **Surinaams:** "Ne Farao taigi en taki: Kmoto na mi tapu! Sorgu taki mi no si yu fesi moro! Bika a dei di mi si yu baka, yu o dede! Moses piki en taki: Yu abi leti. Yu no sa si mi moro!" En dat meende hij! Daarom kwam Moshe ook niet opdraven toen de farao hem in de nacht van Pesach liet ontbieden.

De farao moest derhalve zijn hovelingen naar Moshe toe sturen om aan hem de boodschap over te brengen, en dat is nu precies wat Moshe al bij zijn laatste bezoek aan de farao voorspeld heeft: "Al deze hovelingen hier zullen naar mij toe komen en mij op hun knieën smeken om dit land te verlaten en mijn hele volk mee te nemen. En dat zal ik doen ook!" (שמורת Sh'mot [Exodus] 11:8). **Surinaams:** "Ala den knekti fu yu sa kon na mi. Den sa boigi gi mi èn taigi mi taki: Yu kan go! Yu nanga yu pipel di e waka na yu baka. Dan mi sa go!" En zo gebeurde het ook, toch niet meteen in het holst van deze nacht, maar pas de volgende dag.

Het verbranden van de overblijfselen op de ochtend van de 14e Nisan

Dat de Israëlieten niet meteen gehoor konden geven aan het bevel van de farao om zijn land onmiddellijk te verlaten had meerdere oorzaken. Ten eerste konden zij dat midden in de nacht helemaal nog niet weten, want er bestonden toen nog geen communicatiemiddelen waarmee men iedereen tegelijkertijd met deze boodschap kon bereiken. Er was geen radio, televisie, telefoon of computer en dus moest het bevel van de farao door middel van boodschappers

eerst aan de legeraanvoerders en slavenopzichters doorgegeven worden, want zij moesten ervan op de hoogte gebracht worden dat de Israëlieten niet langer als slaven hoefden te werken en bij hun uittocht niet tegengehouden mochten worden. Vervolgens moest dit bevel op alle locaties door herauten aan het volk bekend gemaakt worden zodat ook echt iedereen wist dat de Israëlieten mochten vertrekken. Dat moet enige tijd in beslag genomen hebben en kon pas bij daglicht gebeuren. Bovendien verscheen de vuurzuil, die hen de weg zou wijzen, volgens hoofdstuk 13 pas nadat ze uit Ra'am'ses vertrokken waren, niet eerder.

Daar komt nog bij, dat de Israëlieten op bevel van de Eeuwige hun huizen tot de ochtend niet mochten verlaten en dus de hele nacht moesten binnen blijven. Pas de volgende ochtend na zonsopgang mochten ze naar buiten om dat, wat er van het gebraden pesachlam overgebleven was, met vuur te verbranden, want er mocht niets daarvan overblijven. De Eeuwige heeft immers gezegd: *“Zorg dat er de volgende morgen niets meer van over is. Mocht er toch iets overblijven, dan moet je dat verbranden!”* (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus] 12:10). Het Boek: *“Al het vlees moet diezelfde nacht worden opgegeten. Als er toch iets overblijft, moet dat de volgende morgen worden verbrand!”* Willibrordvertaling: *“Zorg dat er niets van over is als de zon opgaat. Wat bij zonsopgang nog over zou zijn moet u verbranden!”* **Surinaams:** *“Noti fu en mus tan te tamara. San tan te tamara den mus bron!”* Dit toont aan dat de Israëlieten tot aan de ochtend binnenshuis waren gebleven en dus nog niet in deze, maar pas in de nacht daarop uit Egypte waren vertrokken.

Dat zij de restanten van het lam pas in de ochtend mochten verbranden en niet eerder blijkt ook uit vers 46, waarin staat dat men in die nacht niets van het vlees uit het huis naar buiten mocht brengen: *“Eet het maal in het huis waar het klaargemaakt is. Het vlees mag niet buitenshuis gebracht worden!”* (Groot Nieuws Bijbel). NBG: *“In één huis zal het gegeten worden; gij zult van het vlees niets uit het huis naar buiten brengen!”* **Surinaams:** *“A paskanyanyan mus nyan ini a oso pe den meki en klari. Noti fu a meti mus go na dorosei. No wan bonyo fu en un mus broko!”*

De instelling van Pesach en Chag haMatzot

De Eeuwige zei tegen Moshe, dat het voorbijgaan van de engel des doods aan de huizen van de Israëlieten in de nacht van de 14^e Nisan met een feest herdacht en gevierd moet worden. Dit feest kreeg de naam פֶּסַח Pesach van het werkwoord פָּסַח pasach, dat passeren, voorbijgaan, overslaan betekent: *“Die dag moet voortaan een gedenkdag zijn, die je moet vieren als een feest ter ere van de Eeuwige. Dit voorschrift blijft voor altijd van kracht, alle komende generaties moeten die dag vieren!”* (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus] 12:14). **Surinaams:** *“A dei disi mus de wan dei di un mus tan memre. Un mus teki en leki wan fesadei fu Masra. Gi den pikin fu unu di e kon na baka a mus de wan sani di den mus tan du!”*

En voor de viering van חַג הַמַּצּוֹת Chag haMatzot [het Feest der Ongezuurde Broden] gaf Hij de volgende instructies: *“Eet dan zeven dagen lang ongedesemd brood [מַצּוֹת matzot], en verwijder meteen op de eerste dag alle zuurdesem [שֹׁרֵשׁ s'or] uit jullie huizen; wie op een van die zeven dagen iets eet dat zuurdesem bevat [חָמֵץ chametz], moet uit de gemeenschap van Israël gestoten worden. De eerste en zevende dag zijn heilige dagen die jullie samen moeten vieren. Die beide dagen mag er geen enkele bezigheid verricht worden, jullie mogen alleen het voedsel bereiden dat ieder nodig heeft. Dit voorschrift blijft voor altijd van kracht. Generatie na generatie moeten jullie het Feest van het Ongedesemde Brood vieren, omdat Ik jullie die dag, in groepen geordend, uit Egypte heb geleid. Van de avond van de veertiende dag van de eerste maand tot de avond van de eenentwintigste dag van die maand moeten jullie ongedesemd brood eten. Gedurende die zeven dagen mag er geen zuurdesem in jullie huizen te vinden zijn; iedereen die iets eet dat zuurdesem bevat, moet uit de gemeenschap van Israël gestoten worden, of het nu een vreemdeling is of een geboren Israëliet. Eet niets dat met zuurdesem bereid is [מַחְמֵצֵת mach'metzet]; eet uitsluitend ongedesemd brood [מַצּוֹת matzot], waar jullie ook wonen!”* (שְׁמוֹת Sh'mot [Exodus] 12:15-20). **Surinaams:** *“Seibi dei langa un sa nyan brede di meki sondro dyesi. Tapu a fosi dei kba un mus puru a dyesi ini un oso. Bika a sma di nyan wan sani di meki nanga dyesi tapu a fosi dei go miti a di fu seibi dei, den no mus si moro leki*

wan sma fu Israel. Tapu a fosi dei nanga tapu a di fu seibi dei un mus hori wan santa konmakandra. No wan wroko mus du a dei dati. Soso den sani san un o nyan un kan meki klari. Un mus tan memre den dei disisi, pe un e nyan brede di meki sondro dyesi, leki wan fesadei. *Bika tapu a dei disisi Mi o puru unu, den lo fu Israel, na ini Egipti. Dat' meki gi ala den pikin fu unu di e kon na baka a mus de wan sani di den e tan du. Ini a fosi mun, bigin na a mofoneti fu a tin-na-fo dei, un sa nyan brede di meki sondro dyesi. Un sa nyan en te go miti a mofoneti fu a di fu tutenti-na-wan dei. Seibi dei langa dyesi no mus de fu feni ini un oso. Bika a sma di nyan wan sani di meki nanga dyesi, den no mus si moro leki wan sma fu Israel. A no abi trobi efu na wan doroseisma noso wan sma di gebore leki wan sma fu Israel. Un no sa nyan noti di meki nanga dyesi. Ini ala oso pe un e tan un sa nyan brede di meki sondro dyesi!"*

Een jaar later herinnerde Moshe zijn volk aan deze belangrijke מצוה mitz'va [opdracht]: *"Dit zijn de hoogtijdagen van de Eeuwige, die je als heilige dagen samen moet vieren, elk op de aangewezen tijd: Op de veertiende dag van de eerste maand wordt ter ere van de Eeuwige het pesachoffer bereid, in de avondschemer. En op de vijftiende dag van die maand begint ter ere van de Eeuwige het Feest van het Ongedesemde Brood: zeven dagen lang moeten jullie dan ongedesemd brood eten. De eerste dag moet je als heilige dag samen vieren; je mag dan niet werken. Elk van de zeven dagen moeten jullie de Eeuwige een offergave aanbieden. De zevende dag moet je opnieuw als heilige dag samen vieren, en ook dan mag je niet werken!"* (ויקרא Vaq'ra [Leviticus] 23:4-8). **Surinaams:** *"Disi na den fesadei fu Masra. Un sa hori wan santa konmakandra tapu den spesrutu dei dati. Tapu a di fu tin-na-fo dei, fu a fosi mun, te neti bigin e fadon, a Paskafesa fu Masra e bigin. A di fu tin-na-feifi dei fu a srefi mun disisi na a fesa fu Masra, pe un mus nyan brede di meki sondro dyesi. Seibi dei langa un sa nyan brede di meki sondro dyesi. Tapu a fosi dei un sa hori wan santa konmakandra. Un no sa du no wan tranga wroko. Seibi dei langa un sa bron ofrandi nanga faya gi Masra. Tapu a di fu seibi dei wan santa konmakandra sa de. Dan un no sa du no wan tranga wroko!"*

Wat wordt hier eigenlijk met ongedesemd brood bedoelt? Andere vertalingen hebben het over ongezuurde broden. En is zuurdesem hetzelfde als gist? Nee, gist en zuurdesem zijn wel allebei rijsmiddelen van levende organismen die ervoor zorgen dat het deeg gaat rijzen, maar zijn voor de rest niet echt met elkaar vergelijkbaar. Gist is een soort schimmel die op de suikers reageert die in het deeg zitten waaraan hij wordt toegevoegd, en deze omzet in CO₂ en alcohol. Het zo ontstane koolzuurgas zorgt voor gasbelletjes die het deeg omhoog drukken en op deze wijze laten rijzen. Deze daarvoor noodzakelijke micro-organismen zitten dus niet vanzelf in het deeg, maar worden van buitenaf daaraan toegevoegd. Deze methode bestond echter in bijbelse tijden nog niet.

Zuurdesem daarentegen is niets meer dan bloem en water bij elkaar, die men na het kneden op kamertemperatuur geruime tijd laat rusten totdat hij vanzelf gaat fermenteren, waardoor er melkzuurbacteriën en azijnzuurbacteriën ontstaan die het deeg laten verzuren. Deze bacteriën zorgen voor een gerezen deeg doordat die op den duur gaat borrelen en bubbelen. Door deze zuren krijgt het brood uiteraard een andere, zure smaak en geur dan brood dat met behulp van bakkergist wordt gebakken, maar neemt daardoor veel meer tijd in beslag. Er moet immers eerst een starter of zetsel gemaakt worden als basis voor de zuurdesem. Deze starter is een bepaalde hoeveelheid verzuurde oude meeldeeg, die men gedurende meerdere dagen heeft laten fermenteren. Door natuurlijke gisting en rotting verzuurt het deeg volledig en is derhalve bruikbaar om verse deeg daarmee eveneens te verzuren.

In bijbelse tijden werd het brood gewoonlijk met behulp van zuurdesem bereid doordat een klein beetje oude verzuurde deeg werd toegevoegd aan grotere hoeveelheden nieuwe deeg, die vervolgens geheel verzuurde. En dat is nou precies datgene, wat de Eeuwige verboden heeft gedurende het Feest der Ongezuurde Broden. Daarom zei Hij nadrukkelijk: *"Gedurende die zeven dagen mag er geen zuurdesem in jullie huizen te vinden zijn; iedereen die iets eet dat zuurdesem bevat, moet uit de gemeenschap van Israël gestoten worden, of het nu een vreemdeling is of een geboren Israëliet. Eet niets dat met zuurdesem bereid is; eet uitsluitend ongedesemd brood, waar jullie ook wonen!"* (שמות Sh'mot [Exodus] 12:19-20).

Dit brengt ons dan weer terug naar de eerste vraag: Wat wordt hier precies met ongedesemd ofwel ongezuurd brood bedoelt? Eigenlijk heel simpel: brood dat van verse deeg gebakken is zonder toevoeging van zuurdesem of gist! Deze ongedesemde broden, die in de Hebreeuwse

grondtekst מצות matzot worden genoemd, bij ons tegenwoordig beter als matzes bekend, worden van niet meer dan alleen bloem en water gemaakt, zonder verdere toevoegingen. De deeg wordt dun uitgerold en vervolgens in een oven op hoge temperatuur gebakken totdat de matzes hard en knapperig worden. Bij de uittocht uit Egypte en gedurende de veertig jaar durende woestijntocht werden de ongezuurde broden echter op hete platen gebakken, waardoor ze meer weg hadden van Indiase chapati's dan van de huidige matzes. En ze waren zeer zeker niet vierkant!

In שמות Sh'mot [Exodus] 12:18 hebben we gelezen dat de periode van zeven dagen waarin de matzes gegeten worden op de avond van de 14^e Nisan begint. Daardoor werden velen op het verkeerde idee gebracht dat daarmee dezelfde avond bedoeld zou zijn waarop de offerdieren geslacht werden, en het pesachmaal deel uit zou maken van Chag haMatzot, maar dat is niet het geval. Zoals ik reeds eerder heb vermeld begint en eindigt het etmaal met de avond. De avond, in het Hebreeuws ערב erev, is de overgang van de ene dag naar de andere, het tijdstip waarop de ene dag eindigt en de volgende dag begint. Dit principe komt bijzonder scherp naar voren bij de inzetting van Yom Kipur [de Grote Verzoendag] in ויקרא Vayiq'ra [Leviticus] 23. Laten wij bij vers 27 en 28 beginnen: *“Op de tiende van die zevende maand is de Verzoendag; een heilige samenkomst zult gij hebben en gij zult u verootmoedigen en de Eeuwige een vuuroffer brengen. Op die dag zult gij generlei arbeid verrichten, want het is de Verzoendag, om over u verzoening te doen voor het aangezicht van de Eeuwige, uw G'd”* en dan in vers 32: *“Het zal u een volkomen Shabat zijn en gij zult u verootmoedigen. Op de negende van de maand, des avonds (בֵּערֵב ba'erev), van avond tot avond (מֵערֵב עד־ערֵב me'erev ad-erev), zult gij uw Shabat vieren!”* (NBG-vertaling). Ziet u het? De uitdrukking 'van avond tot avond' wordt hier gebruikt om daarmee het etmaal af te bakenen.

De Grote Verzoendag, die volgens vers 27 op de tiende van de maand Tishri wordt gehouden, begint volgens vers 32 reeds op de avond waarop de negende Tishri eindigt en loopt door tot de volgende avond waarop de tiende eindigt. Hetzelfde principe wordt met betrekking tot Chag haMatzot [feest der ongezuurde broden] ook in שמות Sh'mot [Exodus] 12:18 toegepast: *“In de eerste maand, op de veertiende dag der maand, des avonds (בֵּערֵב ba'erev), zult gij ongezuurde broden eten, tot aan de eenentwintigste dag der maand, des avonds (בֵּערֵב ba'erev).”* Dit wil dus zeggen dat het om een periode van 7 maal 24 uur gaat.

De Matzot [ongezuurde broden] worden dus gegeten vanaf de avond waarop Pesach op de 14^e Nisan eindigt en Chag haMatzot op de 15^e Nisan begint, zeven dagen lang, tot de avond waarop de 21^e Nisan eindigt. Het waren oorspronkelijk immers twee aparte feesten. Dat blijkt duidelijk uit de herhaling van deze instructies: *“Op de veertiende dag van de eerste maand wordt ter ere van de Eeuwige het pesachoffer bereid. En op de vijftiende dag van die maand begint het feest waarop er zeven dagen lang ongedesemd brood gegeten wordt!”* (במדבר B'mid'bar [Numeri] 28:16-17). **Surinaams:** *“Tapu a di fu tin-na-fo dei fu a fosi mun, un mus meki a paskanyanyan klari gi Masra. Tapu a di fu tin-na-feifi dei fu a mun dati un sa hori wan fesa. Seibi dei langa un sa nyan brede di meki sondo dyesi!”*

Maar hoe zit het dan met de nadrukkelijke vermelding dat het pesachoffer met ongezuurde broden gegeten moest worden? In שמות Sh'mot [Exodus] 12:8 lezen wij immers: *“Rooster het vlees en eet het nog diezelfde nacht, met ongedesemd brood en bittere kruiden!”* Willibrord-vertaling: *“In dezelfde nacht moet het vlees gegeten worden, op het vuur gebraden. Het moet gegeten worden met ongezuurd brood en bittere kruiden!”* **Surinaams:** *“A srefi neti dati den mus nyan a meti. Den mus losi en tapu wan faya dan den nyan en nanga brede di meki sondo dyesi èn nanga bita spesrei!”* In דברים D'varim [Deuteronomium] 16:3 staat hetzelfde: *“Bij dat vlees mag u geen gedesemd brood eten, maar alleen ongedesemd brood!”* Het Boek: *“Eet het offer met ongezuurd brood!”* **Surinaams:** *“Un no sa nyan brede di meki nanga dyesi makandra nanga a meti fu a ofrandi!”* Hieruit zou men per vergissing kunnen concluderen, dat deze maaltijd al deel uitmaakt van Chag haMatzot, hetgeen echter niet het geval is. Het eten van ongezuurde broden bij het pesachmaal staat daar namelijk geheel los van, maar heeft alleen betrekking op het offerlam dat geslacht werd, want er staat geschreven: *“Als je een offerdier voor Mij slacht, mag het bloed van het dier alleen vloeien wanneer er niets aanwezig is dat*

zuurdesem bevat!” (שמורת) Sh'mot [Exodus] 23:18 en 34:25). **Surinaams:** “Te un srakti wan meti leki ofrandi gi Mi, un no sa poti a brudu fu en makandra nanga wan sani di meki nanga dyes!”

De Israëlieten beroofden de Egyptenaren op de 14^e Nisan overdag

Nadat de Egyptenaren op de hoogte waren van het feit, dat de farao officieel toestemming had gegeven om de Israëlieten te laten vertrekken, smeekten zij hen zelfs om dit dan ook liefst zo snel mogelijk te doen: “De Egyptenaren drongen er bij het volk op aan zo snel mogelijk uit hun land weg te gaan. Anders sterven we allemaal nog! zeiden ze.” (שמורת) Sh'mot [Exodus] 12:33).

Surinaams: “Den sma fu Egipti ben begi a pipel tangitangi tu fu gwe libi a kondre so esi leki den man. Den ben taki: Noso un alamala o dede!”

Sla nu שמורת Sh'mot [Exodus] 3:21 en 22 op. Daar zei de Eeuwige tegen Moshe: “Ik zal ervoor zorgen dat de Egyptenaren jullie goedgezind zijn: Mijn volk zal niet met lege handen vertrekken! Alle vrouwen moeten aan hun buurvrouw en aan de vrouwen die bij hen in huis wonen, zilveren en gouden sieraden en ook kleren vragen. Die moeten jullie je zonen en dochters laten dragen. Zo zullen jullie de Egyptenaren beroven!” Het Boek: “Ik zal ervoor zorgen dat de Egyptenaren u bij het vertrek zullen overladen met geschenken, zodat u niet met lege handen hoeft te vertrekken. Iedere vrouw moet van haar meesters vrouw en buurvrouwen juwelen, zilver, goud en de beste kleren vragen. Uw zonen en dochters zullen gekleed gaan in het beste van Egypte!” **Surinaams:** “Mi sa meki taki den sma fu Egipti du un bun. Ni sa meki taki te un e gwe un no gwe nanga soso anu. Ibri umasma mus aksi a frow di e libi na en sei nanga den tra umasma di e libi na ini a oso dati tu, gowtu nanga solfru sani nanga krosi gi den pikin fu unu. Tapu a fasi disi un o puru gudu na den sma fu Egipti anu!”

In שמורת Sh'mot [Exodus] 11:2-3 gaf de Eeuwige Moshe de opdracht, dit aan de Israëlieten door te geven: “Zeg tegen het volk dat iedereen zilveren en gouden sieraden aan zijn buren moet vragen, de mannen aan hun buurman, de vrouwen aan hun buurvrouw. De Eeuwige zorgde ervoor dat de Egyptenaren het volk goedgezind waren!” **Surinaams:** “Taigi a folku taki ala sma, man nanga uma, mus aksi den birti sma fu den solfru nanga gowtu sani. Masra ben meki taki den sma fu Egipti du den Israelitisma bun!”

We gaan terug naar hoofdstuk 12. Daar lezen we in de verzen 35 en 36: “Ze hadden gedaan wat Moshe had opgedragen en de Egyptenaren om zilveren en gouden sieraden en om kleren gevraagd. En de Eeuwige had ervoor gezorgd dat de Egyptenaren hun goedgezind waren, zodat ze op hun verzoek gingen. Zo beroofden ze de Egyptenaren!” **Surinaams:** “Den Israelitisma du tu san Moses nanga Aaron ben taigi den. Den aksi den sma fu Egipti solfru sani, gowtu sani nanga krosi. Masra ben meki taki den sma fu Egipti ben feni en bun san a pipel ben aksi den. So den gi den san den ben aksi. Tapu a fasi disi den ben puru gudu na den sma fu Egipti anu!”

Zelfs vele eeuwen later werd de Eeuwige nog door de psalmist hiervoor geprezen: “Hij liet Zijn volk vertrekken met zilver en goud, niemand in hun stammen ging strompelend weg. Egypte was vervuld van angst en zag hen met vreugde gaan!” (תהלים Tehilim [Psalmen] 105:37-38). Het Boek: “G'd leidde Zijn volk met goud en zilver het land Egypte uit. Alles gebeurde rustig en ordelijk. In Egypte was men blij dat zij gingen, want het volk Israël had daar grote angst veroorzaakt!” Groot Nieuws Bijbel: “De Israëlieten haalde Hij uit Egypte weg, ze vertrokken, beladen met goud en zilver, niemand van hen bleef achter. De Egyptenaren waren blij toen zij gingen, zo groot was hun angst!” **Surinaams:** “A meki a pipel fu En kmoto ini Egipti, nanga furu gowtu nanga solfru sani, no wan fu den ben e misi futu di den ben e gwe. Den sma fu Egipti ben breiti taki den Israelitisma ben gwe, bika den ben frede fu den!”

De Israëlieten namen op de 14^e Nisan verse deeg mee

Let nu goed op het volgende vers waar helaas maar al te vaak overheen gelezen wordt: “Toen pakten de Israëlieten hun baktroggen, met daarin het nog ongedesemde deeg, wikkelden die in kleren en namen ze op de schouders!” (שמורת) Sh'mot [Exodus] 12:34). Het Boek: “Toen namen de Israëlieten hun ongezuurde deeg, wikkelden de baktroggen in hun kleren en namen deze op de schouder!” en de Willibrordvertaling: “Het volk nam het deeg op voordat het had kunnen

rijzen, hun bakkerstroggen in hun bovenkleden gewikkeld op hun schouders!” **Surinaams:** “Den Israelitisma teki a blon di den ben masi kba, ma gi san den no ben poti dyesi ete. Den poti en ini den koba pe den e masi blon, dan den tai den ini krosi anga abra den skowru!”

In de verzen 15 t/m 20 hebben we gelezen dat de Israëlieten vanaf de avond aan het einde van de 14^e Nisan tot de avond aan het einde van de 21^e Nisan zeven dagen lang uitsluitend ongedesemd brood mochten eten en dat ze ook het pesachoffer bij het pesachmaal in de nacht van de 14^e Nisan alleen met ongedesemd brood mochten eten, dat ze niets mochten eten dat met zuurdesem bereid is en dat zuurdesem bevat, dat ze alle zuurdesem uit hun huizen moesten verwijderen. Gedurende die zeven dagen mocht er geen zuurdesem in hun huizen te vinden zijn en dat houdt uiteraard in, dat ze dan logischerwijs ook geen zuurdesem konden en mochten meenemen bij hun vertrek.

En nu lezen we in vers 34, dat ze hun baktroggen met daarin het nog ongedesemde deeg in hun kleden wikkelden en op hun schouders meenamen. Een baktrog, in het Hebreeuws משארת mish'eret genaamd, was een langwerpige houten bak waarin brooddeeg gekneet werd. Nadat het deeg gekneet was, werd het normaliter in de baktrog gelaten om te fermenteren, maar volgens vers 34 namen de Israëlieten bij hun haastig vertrek uit Egypte in hun baktroggen hun nog verse en ongefermenteerde deegklompen mee op reis. Hoe is dat te rijmen met de officiële Joodse opvattingen betreffende chametz? Volgens de halachische voorschriften moet het hele proces van deeg maken, kneden en bakken namelijk binnen 18 minuten zijn afgerond om te voorkomen dat het deegmengsel chametz wordt.

De *קיצור שלחן ערוך* Qitzur Shul'chan Aruch gaat daar in hoofdstuk 110 gedetailleerd op in: “*Er moet op worden gelet dat de baktrog die wordt gebruikt voor het kneden geen gaten of scheuren heeft waar deegdeeltjes achter kunnen blijven en chametz kunnen worden. Tijdens het kneden mag de baktrog niet op een kussen of een doek worden geplaatst, anders wordt hij warm. Er moet voor worden gezorgd dat de baktrog om de achttien minuten grondig wordt schoongemaakt en de handen worden gewassen. De planken en deegrollers moeten zorgvuldig worden geïnspecteerd om er zeker van te zijn dat ze geen gaten of scheuren hebben. Ze moeten minstens om de achttien minuten grondig worden schoongemaakt! [...] De rollers moeten op volle snelheid hun werk doen en geen tijd verspillen aan het een specifieke vorm geven van de matzes. Ze moeten er goed op letten dat er geen deegdeeltjes op het bord achterblijven en ook dat er geen deeg aan hun handen blijft kleven. Zodra ze merken dat er deeg aan hun handen is, moeten ze deze grondig wassen! Zodra de matza klaar is, moet deze snel worden geperforeerd. Ze moeten geen ontwerp maken met de perforaties, maar ze moeten op topsnelheid rennen en het onmiddellijk in de oven plaatsen. Er moet goed op worden gelet om het zelfs geen moment voor de opening van de oven te houden, want het wordt snel chametz. Het is daarom noodzakelijk om ervoor te zorgen dat de persoon die de matzes aan de bakker overhandigt een Tora-geleerde is, een g'dvrezende man, die uiterst waakzaam is! [...] De bakker moet er goed op letten dat geen van de matzes omgevouwen wordt en dat de ene matza de andere niet raakt, want op de plaats waar de ene matza de andere raakt of waar hij omgevouwen is, bakt hij niet snel en het wordt chametz! [...] Zorg ervoor dat u een matza niet uit de oven haalt voordat deze licht gebakken is; dat wil zeggen, als je het zou breken, zouden er geen deegdraden tussen de stukjes moeten zijn. Vóór dit stadium is het nog steeds als deeg, dat als het uit de oven wordt gehaald heel snel chametz wordt!”*

In de הלכות פסח Hil'chot Pesach lezen wij in de inleiding van hoofdstuk 4 over chametz het volgende: “*Wanneer een van de vijf soorten graan: tarwe, boekweit, gerst, haver of rogge in contact komen met water, nadat zij los zijn gekomen van de grond, of wanneer meel, gemaakt van deze vijf graansoorten met water wordt aangemaakt en niet binnen 18 minuten gebakken is, wordt het chametz. Het bakken van matzot is daarom een uiterst secuur karwei, omdat men moet voorkomen dat tijdens het kneed- en bakproces het deegmengsel chametz wordt!”*

En nu terug naar vers 34 van שמות Sh'mot [Exodus] 12: “*Toen nam het volk zijn deeg op, vóórdat het gezuurd was, met hun baktroggen in hun klederen gebonden op hun schouders.”* (NBG-vertaling). **Surinaams:** “Den Israelitisma teki a blon di den ben masi kba, ma gi san den no ben poti dyesi ete. Den poti en ini den koba pe den e masi blon, dan den tai den ini krosi anga abra den skowru!” De Israëlieten zouden dit zeer zeker niet gedaan hebben als de bovenstaande halachische voorschriften volledig in overeenstemming zouden zijn met de

instructies, die Moshe destijds rechtstreeks van de Eeuwige had ontvangen. Als de Eeuwige daadwerkelijk het natuurlijke gistingsproces dat al spoedig in het deeg op gang komt, bedoeld zou hebben met het chametzverbod, dan zou Moshe het nooit toegelaten hebben om verse deeg mee te nemen op reis, maar hij zou veeleer bevolen hebben om voor het vertrek alvast de matzes te bakken en dan de kant en klare matzes mee te nemen als teerkost. Maar dat staat er niet! Hier staat onweerlegbaar, dat ze het deeg in hun baktroggen meenamen voordat het gezuurd was. Dat wil dus zeggen, dat dit 'voordat' een tijdsverloop omvat, dat langer is dan de 18 minuten, die de rabbijnen ons willen wijsmaken. Niet het natuurlijke gistingsproces maakt het verse deeg zuur, maar de toevoeging van oude zuurdesem, waardoor het aanzienlijk langer duurt voordat er sprake kan zijn van chametz. Het duurt immers een week voordat er een basisdeeg voor het zuurdesem klaar is voor gebruik om iedere dag het nieuwe deeg te kunnen verzuren. Dat alleen dit daarmee bedoeld kan zijn en niet een natuurlijke gisting na 18 minuten blijkt uit het feit, dat de Israëlieten pas vele uren later na hun vertrek vanuit Ra'am'ses naar Sukot de matzes gingen bakken van het deeg, dat ze uit Egypte hadden meegenomen (שמורת Sh'mot [Exodus] 12:39). Maar daar ga ik de volgende keer nog nader op in.

Op weg naar het verzamelpunt Rameses tot de namiddag van de 14^e Nisan

Dat de Israëlieten nog steeds in Goshen woonden zoals in de tijd van Yosef [Jozef] blijkt uit שמורת Sh'mot [Exodus] 8:22, waar de Eeuwige in verband met de steekvliegenplaag zegt: *“Maar op die dag zal Ik het land Goshen, waar Mijn volk verblijf houdt, uitzonderen, dat daar geen steekvliegen voorkomen; opdat gij weet, dat Ik, de Eeuwige, in het land ben!”* **Surinaams:** *“Ma a dei dati Mi sa kibri a kontren fu Goshen, pe Mi pipel e tan. Mi o meki taki kawfrei no drape. Dan yu sa sabi taki Mi Masra, de ini a kondre disi!”* alsook bij de hagelplaag: *“Alleen in het land Goshen, waar de Israëlieten woonden, hagelde het niet* (שמורת Sh'mot [Exodus] 9:26). **Surinaams:** *“Soso ini Goshen, pe den sma fu Israel ben e tan, ijs no ben fadon!”*

Maar dat ze allemaal bij elkaar in specifieke dorpen of wijken gewoond zouden hebben zoals door velen wordt verondersteld, klopt niet, want dan zou het strijken van het bloed aan hun deurposten en bovendorpels overbodig zijn geweest. De engel des doods wist dan immers dat hij daar in deze wijken niet hoefde langs te komen.

Dat hij aan de deuren van de Israëlieten bij het zien van het bloed voorbijging en hen dus oversloeg, wijst duidelijk op gemengde woonwijken, waar Israëlieten en Egyptenaren naast elkaar en zelfs door elkaar heen woonden. Dit wordt ook bevestigd door het feit, dat de Israëlitische vrouwen bij hun vertrek waardevolle kleren en sieraden van hun Egyptische buurvrouwen moesten opeisen: *“Iedere vrouw moet dan van haar buurvrouw en van haar huisgenote zilveren en gouden voorwerpen vragen en klederen, die gij uw zoons en dochters te dragen geeft; zo zult gij de Egyptenaren beroven!”* (שמורת Sh'mot [Exodus] 3:22). **Surinaams:** *“Ibri umasma mus aksi a frow di e libi na en sei nanga den tra umasma di e libi na ini a oso dati tu, gowtu nanga solfru sani nanga krosi gi den pikin fu unu. Tapu a fasi disi un o puru gudu na den sma fu Egipti anu!”* - *“Spreek toch ten aanhoren van het volk, dat ieder van zijn buurman en iedere vrouw van haar buurvrouw zilveren en gouden voorwerpen vrage. En de Eeuwige bewerkte, dat de Egyptenaren het volk gunstig gezind waren!”* (שמורת Sh'mot [Exodus] 11:2-3).

Surinaams: *“Taigi a folku taki ala sma, man nanga uma, mus aksi den birti sma fu den solfru nanga gowtu sani. Masra ben meki taki den sma fu Egipti du den Israelitisma bun!”* - *“Voorts deden de Israëlieten naar het woord van Moshe [Mozes] en vroegen van de Egyptenaren zilveren en gouden voorwerpen en klederen. En de Eeuwige bewerkte, dat de Egyptenaren het volk gunstig gezind waren, zodat zij hun verzoek inwilligden. Zo beroofden zij de Egyptenaren!”* (שמורת Sh'mot [Exodus] 12:35-36). **Surinaams:** *“Den Israelitisma du tu san Moses nanga Aaron ben taigi den. Den aksi den sma fu Egipti solfru sani, gowtu sani nanga krosi. Masra ben meki taki den sma fu Egipti ben feni en bun san a pipel ben aksi den. So den gi den san den ben aksi. Tapu a fasi disi den ben puru gudu na den sma fu Egipti anu!”*

Conclusie

De Israëlieten waren nu klaar om uit Egypte te vertrekken en begaven zich in de laatste uren van de 14^e Nisan vanuit alle delen van Goshen naar hun centrale verzamelpunt Ra'am'ses. Van

daaruit werden ze spoedig uitgeleid, hun vrijheid tegemoet! Moshe heeft zijn volk Israël uit de slavernij van Egypte bevrijd, maar onze bevrijder is Yeshua, want als Hij niet het ultieme offer op zich had genomen zou de hele mensheid nog steeds gebukt gaan onder de slavernij van de zonde: *“Maar G'd zij gedankt dat u geen slaven meer bent van de zonde; u onderwerpt u nu van harte aan de vorm van onderricht die u door overlevering hebt ontvangen. U bent bevrijd uit de macht van de zonde en staat nu in dienst van de g'ddelijke gerechtigheid!”* (Romeinen 6:17-18, Groot Nieuws Bijbel). **Surinaams:** *“Ma mi e taki Gado tangi! Bika fos'fosi un ben de srafu fu sondu, ma now un gi yesi nanga un heri ati na a leri di un kisi. Now un kon fri fu sondu, èn un tron srafu fu Gado fu du san bun ini Gado ai!”* Een van de voorwaarden om uit de slavernij van Egypte te mogen vertrekken was, dat de Israëlieten alle zuurdesem moesten verwijderen, want zuurdesem symboliseert de slavernij van de zonde en daarom moeten ook wij alle zuurdesem uit ons persoonlijk leven verwijderen.

Om deze reden schrijft Sha'ul [Paulus] in zijn eerste brief aan de Korinthiërs: *“Weet gij niet, dat een weinig zuurdeeg het gehele deeg zuur maakt? Doet het oude zuurdeeg weg, opdat gij een vers deeg moogt zijn; gij zijt immers ongezuurd. Want ook ons Pesachlam is geslacht: de Mashiach! Laten wij derhalve feest vieren, niet met oud zuurdeeg, noch met zuurdeeg van slechtheid en boosheid, maar met het ongezuurde brood van reinheid en waarheid!”* (1 Korinthiërs 5:6-8, NBG). **Surinaams:** *“Un no sabi dan tak' pikinso dyesi sari kba fu meki a heri blon sweri? Un puru a owru dyesi trowe fu un kan de leki nyunyun blon. Unu na brede di meki sondro dyesi. Bika den srakti wi paskalam. Dati na Mashiach. Dat' meki un mus meki prisiri, ma no nanga owru dyesi. Un no mus du en tu nanga dyesi fu ogri-ati nanga takru fasi. Ma un mus meki prisiri nanga a brede di meki sondro dyesi, dati wani taki wan krin libi sondro leifasi!”* Chag sameach!

Werner Stauder